

Szín – játék – költészet

Tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István tiszteletére

Szerkesztette

•

Czibula Katalin

Demeter Júlia

Pintér Márta Zsuzsanna

Partium Kiadó – Protea Egyesület – *reciti*

Budapest • Nagyvárad
2013

A kötet megjelenését az OTKA 83599. számú programja,
a Partiumi Keresztény Egyetem és
a Lectio Kulturális Egyesület támogatta.

A borító a *Kilianus* (Kolozsvár, 1767) című színlap felhasználásával készült
Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr, G. XXIII. 2. 11. 58.

Fotó: Medgyesy S. Norbert

Szerkesztette:

Czibula Katalin, Demeter Júlia, Pintér Márta Zsuzsanna

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább!* 2.5
Magyarország Licenc (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

Köteteink a *reciti* honlapjáról letölthetők. Éljen jogaival!

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OMAGIU. Kilián István

Szín – játék – költészet: tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István
tiszteletére / szerkesztette: Czibula Katalin, Demeter Júlia, Pintér Márta
Zsuzsanna. - Oradea: Partium; Budapest: Protea Kulturális Egyesület, 2013
ISBN 978-606-8156-45-3; ISBN 978-963-7341-95-3

I. Czibula, Katalin (ed.)

II. Demeter, Júlia (ed.)

III. Pintér, Márta Zsuzsanna (ed.)

008

ISBN 978-606-8156-45-3

ISBN 978-963-7341-95-3

Kiadja a Partium Kiadó, a Protea Kulturális Egyesület és a *reciti*,
az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
tartalomszolgáltató portálja ► <http://www.reciti.hu>

Borítóterv: Bánffi-Benedek Andrea

Tördelte: Hegedüs Béla

BÁTHORY ORSOLYA

Két gyűrű mind fölött

*Képvess Batthyány-Strattmann Ádám és Illésházy Terézia
esküvőjének alkalmából**

Az alábbi kéziratos képvess az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, vagyis a Bibliotéka *Collectanea*-gyűjteményének egyik kötetében találtam.¹

A három, egyenként kétsoros disztichonba foglalt kronosztichon Batthyány-Strattmann Ádám Vencel és Illésházy Terézia 1748. szeptember 25-én, Dubnicán (ma Máriatólgyes, Dubnica nad Váhom) celebrált menyegzője alkalmából íródott.² A kronosztichonok számértékkel bíró, kapitálissal kiemelt betűit összeadva az 1748-as évszámot kapjuk. A hevenyészett rajz, amelybe a verseket – egyelőre számunkra ismeretlen – szerzőjük foglalta, vélhetőleg a később kinyomtatandó esküvői meghívó vagy plakát díszítő eleme lett volna. A nyomtatott változatot, ha az el is készült, ezidáig nem találtam meg.

A disztichonok egy-egy gyűrűt formálnak, melyek pecsétjében a házasulandók családjainak grófi címere látható.³ A baloldali gyűrű pecsétje a Batthyányak címerét idézi

* A szerző az MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport munkatársa.

¹ Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Coll.I.19.8. A képvess műfajához kötelező irodalom Kilián István összefoglaló munkája, amely a régi magyar képvess eddigi legteljesebb gyűjteménye is egyben. KILIÁN István, *Vizuális költészet Magyarországon I. Visual Poetry in Hungary I. A régi magyar képvess. Old Hungarian Pattern Poetry*, Bp., Felsőmagyarország – Magyar Műhely, 1998.

² A dubnicai római katolikus plébánián vezetett anyakönyv szerint a párt Esterházy Imre nyitrai megyés püspök (nem összekeverendő az esztergomi érsek Esterházy Imrével) adta össze. A vőlegény gróf (1772-től herceg) Batthyány-Strattmann Ádám Vencel (1722–1787) Batthyány Lajos nádor legidősebb fia, és Batthyány József, a későbbi esztergomi érsek fivére volt. Pályafutásának főbb állomásai a kamarai tanácsosi, a császári belső titkos tanácsosi cím, illetve a császári ezredesi és a báni hadsereg generálisa rang megszerzése voltak. 1753 és 1756 között Dalmácia, Horvátország és Szlavónia báni helytartója, Vas megye örökös főispánja, aki a hercegi rangot és a majorátust nagybátyja, Károly után örökölte. A menyasszony Illésházy Mária Terézia (1734–1807) Illésházy József országbíró lánya volt. Vö. KOLTAI András, *Batthány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén*, Győr, 2012, 529. Joannes PAULIK, *Genealogia illustris stirpis de Batthyan ex archivo ejusdem familiae Körmentiensis Diplomatice deducta*, OSzKK, Fol. Lat. 95, f. 103. Ez utóbbi forrásra is Koltai András hívta fel a figyelmemet, akinek segítségét itt köszönöm meg.

³ Gyűrű alakú költeményre találunk példát Kilián István fentebb említett művében is. Vö. KILIÁN, *i. m.*, 194–195.

meg, amennyiben az egy kőszikla tetején három fiókáját vérével tápláló pelikánt ábrázol.⁴ A jobboldali pecséten az Illésházy-család címerállatát, a nyakán nyílveendővel átlótt, kiterjesztett szárnyú fekete sast látjuk. A rajzok elnagyoltak és hibák is akadnak bennük. Így a Batthyányak címerén lévő, a kőszikla üregéből kiugró, és fogai között kardot tartó oroszlán hiányzik a pecsétről. Az Illésházyak címerállatának ábrázolása sem pontos: a legelterjedtebb változatán ugyanis a nyílveendő hátulról fúródik a sas nyakába, felülről lefelé haladva rézsútosan, a rajzon viszont előlről, fölülről lefelé hatol a madár mellébe.⁵ Mindezek az apró hiányosságok is arra engednek következtetni, hogy a verses rajz pusztán előzetes koncepció volt egy későbbi nyomtatványhoz.

A kronosztichonokat két, a házasulandókat köszöntő, szintén disztichonokban írt epithalamium követi, melyek mitológiai keretben mesélik el a leánykérés tényét: a rohonci Apolló (Rohonc a Batthyányak birtoka), fogadja a hír istennőjét, Fámát, aki az Illésházyak tulajdonában álló Dubnicáról érkezik.

A szalagon olvasható vers:

QVinta Dies septembris erat praepone VIGinti
Vt neXV Celebri nos VenVs apta LIgat.

A Batthyány-gyűrűn lévő disztichon:

PeCtorIs Vna VIrI CVplentIs Meta fVistI
GaVDeo sIn SVperIs In pla Vota pIIIs.

Az Illésházy-gyűrűt alkotó vers:

QVae pla I. Vra tVLI VoLVCrI RegIna CohortI
saVCIa teLa geMo nVnC peLICane tVa.

⁴ A címer pontos leírását lásd NAGY Iván, *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, kiad. FRIEBEISZ István, I, Pest, 1857, 239.

⁵ Vö. NAGY Iván, *i. m.*, V., Pest, 1859, 223.

FAMA Dubnicensis Apollini Rohonczinensi Nuncium fert de Conjugio Illustrissimi Domini Comitis Adami Batthyany:

Praelia quae fuerint Superis? tibi Nuncia Apollo
E Dubnicaeis en fero Fama plagis.
Illéshaziadum celebri de Stemmata nata,
quae cognata Diis Nympha Theresa fuit.
Majestas oculos, verecunda modestia vultum
Possidet, et virtus candida pectus habet
Batthyania de Stirpe pari suavissimus Heros.
Cujus et in niveis vivis Apollo genis
Haec bello tribuere facem duo pignora Pindi
Ista cupita Dijs ille Deabus erat.
Hae placuere Polo, placuere sibi que vicissim,
Formosae, quas lis quaesijt ampla, genae.
Hanc amor ambierat castorum turba Procorum
Verum Batthyanijs Sponsa fit apta Thoris.
Ergo Divus Hymen per faedera jussit eosdem
Conjugii jungi (vincula digna Dijs!)
Gens festiva sacras repetebat protinus aedes
Numinis atque pia voce rogavit opem.
Ille Patris titulos, meritos hic vovit honores
Spem sobolisque, novo vota dedere Pari.
Texuerant Lauros jucunda per otia, quisque
officijs voluit primus adesse suis.
Pannonicae luxere amissam Illésida Nymphae
Seque Proco Sociam non venijsse magis.

APOLLO Rohonczinensis respondens Famae, approbat Matrimonium novum, et precatur neo-faederatis:

Quam bene conveniunt geminae miracula Formae
Narcissum hic memorat, spirat at illa Deam.
Caesaries, et frontis honos rubicunda genarum
Gratia formoso par cupit esse pari.
Flores ambo pari de Nobilitate creati,
Hinc decuit Flori victima Flora fore.
Vaticinor: Gens quanta foret, Gens quanta futura est!
Quae nova de ramo surget Adame tuo.
Inferos (fiet credo) succresce Nepotes
Gigne decus stirpi, gignat at illa Deas,
Hac de Stirpe Procus sublimi Conjuge dignus
Surgat et excelso Principe digna Nurus.
Bella Duces videant cantet Gens Hunna triumphos,
Progenitosque sibi sentiat inde Patres.
Saecula stirps numeret summo contermina Caelo,
Aemula cum socio sole micante micet.

Qui modo Pannonia gestis latante triumphos,
Pannonia poteris non nisi flente mori.
Lenta tuos Lachesis (Superi dent) neverit annos
Ampla sit a caepto faedere grata dies,
Parcite Phaebeae (valeant pia vota) quadrigae
Flectere per celeres aurea fraena vias.
Vivite vosque Patres Stirpis det et Hunnus honores
Quique Sago vestro, crescit uterque toga.